

VOORBIJ DE STREEP

NICO GOEZINNE
MIEKE DE WIT

VOORBIJ DE STREEP

ONDERZOEK
NAAR WENSEN
OMTRENT
OPVOEDINGSONDERSTEUNING
IN DEELGEMEENTE NOORD

NICO GOEZINNE
MIEKE DE WIT

Mieke de Wit, onderzoek en advies
april 2001

een onderzoek in opdracht van het Coördinerend Samenwerkingsverband Tweede Thuis

'TOT HIER. EN VERDER NIET,' ZEI DE EEKHOORN TEVREDEN TEGEN ZICHZELF.

Hij trok een streep in het zand langs de oever van de rivier en bleef aan één kant van de streep staan.

Hij had zich al lang voorgenomen zo'n streep te trekken en daar dan niet voorbij te gaan. Dan weet ik tenminste waar ik aan toe ben, dacht hij.

Hij was moe en ging zitten. De zon ging langzaam onder en er heerste stilte en rust in het bos en boven de rivier. Soms dreef de geur van hars of heide voorbij. De eekhoorn liet zijn hoofd op zijn handen rusten en keek naar de andere kant van de streep. Het was alsof alles daar anders was. Maar hij kon niet goed uitmaken wat er dan anders was.

'Eekhoorn! Eekhoorn!' hoorde hij plotseling roepen.

'Ja,' riep hij terug. Hij herkende de stem van de krekkel.

'Kom eens hier,' riep de krekkel.

'Waar ben je?'

'Hier.'

De eekhoorn keek om zich heen en zag iets bewegen in het struikgewas.

'Ach,' zei hij, 'je zit aan de verkeerde kant van de streep. Ik kan niet bij je komen.'

'Dan eet ik hem maar alleen op,' zei de krekkel.

De eekhoorn rekte zich uit om te zien wat de krekkel bedoelde, leunde met zijn boven-

lichaam ver over de streep, maar hij zag alleen het puntje van de staart van de krekkel. De geur kwam hem echter bekend voor. 'Wacht even!' riep hij. Hij keek om zich heen of niemand hem zag en wiste toen snel, met zijn staart, de streep uit. Misschien is het helemaal niet goed om te weten waar je aan toe bent, dacht hij.

'Ik kom eraan,' riep hij.

Maar toen hij bij het struikgewas aankwam zei de krekkel: 'Waar bleef je toch? Ik heb hem nu zelf maar opgegeten.'

'Wat?' vroeg de eekhoorn.

'Ja... eh... hoe heet zo'n ding ook maar weer....'

'Een beukenoot?'

'Ja! Inderdaad. Hoe wist je dat? Een beukenoot. Op is op. Maar om nu te zeggen lekker....'

De krekkel haalde zijn schouders op en de eekhoorn liet zijn hoofd zakken en slofte in de schemering naar huis. Hij nam zich voor nooit meer een streep te trekken of zich iets voor te nemen of te willen weten waar hij aan toe was. En als ik ooit nog eens 'Tot hier' zeg, dacht hij, dan moet ik meteen daarachteraan mijn hoofd schudden. Beloof je dat? Hij knikte en beloofde het zichzelf.

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting en aanbevelingen	6
Inleiding	10
1.1 Aanleiding onderzoek	10
1.2 Vraagstelling	12
1.3 Dank	12
Wensen omtrent opvoedingsondersteuning in Deelgemeente Noord	14
2.1 Inleiding	14
2.2 Algemeen	15
2.2.1 <i>Applaus</i>	15
2.2.2 <i>Vulkanisch landschap</i>	16
2.2.3 <i>Achterstand?</i>	16
2.2.4 <i>Zwaar en gedegen</i>	17
2.2.5 <i>Leeftijdsgrens; kleine kinderen kleine zorgen, grote kinderen...</i>	17
2.2.6 <i>De plek</i>	17
2.2.7 <i>Inbreng andere instellingen</i>	18
2.2.8 <i>Denktank en stuurgroepbereidheid</i>	19
2.3 Taken en functies van een CBOD	19
2.3.1 <i>Inleiding</i>	19
2.3.2 <i>Laagdrempelig aanvullend hulpaanbod</i>	19
2.3.3 <i>Doorverwijzen</i>	20
2.3.4 <i>Sociaal kaarten</i>	22
2.3.5 <i>Laagdrempelige spreekuren</i>	23
2.3.6 <i>Thematische ouderbijeenkomsten</i>	26
2.3.7 <i>Methodiekontwikkeling</i>	30
2.3.8 <i>Discussies die ouders ondersteunen</i>	33
2.3.9 <i>Vertaalslag naar beleid</i>	33
2.3.10 <i>Stimuleren Jeugdzorgnetwerken</i>	34
Marokkaanse vaders en opvoeding	36
3.1 Inleiding	37
3.2 Preventieprogramma's en vaders	38
3.3 Twee projecten nader bekeken	40
3.4 Tot slot	42
Bijlage 1 Vragenlijst	44
Bijlage 2 Lijst van geïnterviewden	46
Bijlage 3 Activiteiten Buurtnetwerk 0-12 jaar Utrecht	48
Literatuur	50

SAMENVATTING EN AANBEVELINGEN

In het voor u liggende onderzoek is nagegaan welke behoeften en wensen er in Deelgemeente Noord leven omtrent opvoedingsondersteuning. Dit is gebeurd aan de hand van twee onderzoeksvragen:

1. Behoeft het Projectplan Opvoedingsondersteuning, zoals dat is ontwikkeld door het Coördinerend Samenwerkingsverband Tweede Thuis (CS2T), wijziging, aanvulling of specificatie?
2. Waar hebben instellingen/personen die met kinderen en ouders werken behoefte aan als het gaat om doorverwijzing van kinderen met problematisch gedrag?

Uit de gesprekken met instellingen en personen blijkt dat er momenteel sprake is van een duidelijke lacune in het hulpverleningsaanbod. Het gaat dan om opvoedingsproblemen die te zwaar zijn voor het werkveld en te licht voor de zwaardere hulpverlening zoals RIAGG, Bureau Jeugdzorg, Maatschappelijk Werk of de Raad voor de Kinderbescherming.

De oprichting van een Centraal Bureau Ouderparticipatie en Opvoedingsondersteuning, zoals genoemd in het Projectplan Opvoedingsondersteuning van het CS2T, is daarom volgens een breed draagvlak in het werkveld gewenst.

Een op te richten Centraal Bureau (CB00) zal bepaalde taken moeten uitvoeren. Door de respondenten worden drie taken als belangrijkste gezien:

- het creëren van een laagdrempelig hulp-aanbod aan ouders;

- ondersteuning van het werkveld;
- doorverwijzing van cliënten die meer nodig hebben dan een CB00 kan leveren.

Laagdrempelig hulpverleningsaanbod

Voor het creëren van een laagdrempelig hulpaanbod aan ouders zijn verschillende middelen mogelijk. Zo is het wenselijk dat er op zo divers mogelijke locaties laagdrempelige spreekuren of verschillende thematische ouderbijeenkomsten worden opgezet.

Daarnaast bestaat er een grote behoefte aan kortlopende trajecten voor ouders en kinderen die net iets meer nodig hebben dan op pedagogische spreekuren behandeld kan worden. Als tijdens zo'n kortlopend traject blijkt dat er meer aan de hand is, moet het CBOO via korte lijnen kunnen doorverwijzen. Het maken van zeer goede samenwerkingsafspraken met de verschillende instellingen voor (jeugd-)hulpverlening is hierbij van groot belang.

Ondersteuning werkveld

Uit de interviews blijkt er ook onder de professionals die met kinderen werken een grote behoefte te bestaan aan een steunpunt, waar zij met vele vragen terecht kunnen. Daarnaast is het wenselijk dat een CBOO een stimulerende rol vervult door zelf initiatieven voor deskundigheidsbevordering in het werkveld te ontplooiën. Ook kan het een functie vervullen in het doorgeven van vernieuwende initiatieven op het gebied van opvoedingsondersteuning elders aan het werkveld in Noord.

Doorverwijzing

Ondanks veel inspanningen de afgelopen jaren is de situatie omtrent de doorverwijzing van cliënten nog niet veel verbeterd. Vooralsnog verloopt de doorverwijzing door het werkveld naar instellingen zoals het RIAGG, Bureau Jeugdzorg of het

Maatschappelijk Werk stroef. Ook blijken problemen vaak niet op de juiste plek terecht te komen; met name allochtone ouders komen al vlug in een te zwaar traject terecht. Aan de andere kant gebeurt het ook dat ouders soms ten onrechte niet worden doorverwezen naar Bureau Jeugdzorg. Dit geldt met name voor de kinderopvang, die ouders zelden of nooit doorverwijst.

INRICHTING VAN EEN CBOO

Een CBOO zou het gat moeten dichten tussen het werkveld en de zwaardere hulpverlening, zoals die door Bureau Jeugdhulpverlening geboden wordt. Dit betekent dat de medewerkers van het CBOO van vele markten thuis moeten zijn en over een ruime ervaring en deskundigheid moeten beschikken. Wenselijk is dat toekomstige medewerkers beschikken over een HBO-opleiding (ortho-)pedagogiek en een ruime (levens-)ervaring. In het ideale geval zal sprake zijn van drie orthopedagogen, die verschillende taakaccenten hebben. Eén van hen kan zich dan met name richten op contacten met de ouders en kinderen, terwijl een ander zich met name op ondersteuning van het werkveld richt. De derde houdt zich vooral bezig met algemene zaken en bijvoorbeeld de doorverwijzing van cliënten.

Met betrekking tot de plaats van een CBOO zou het Eudokiaplein het meest geschikt zijn. Zo dit niet tot de mogelijkheden behoort, dan zijn de geïnterviewden in ieder geval van mening dat er een centraal gelegen plek binnen de deelgemeente gevonden moet worden.

Eén van de belangrijke voorwaarden voor de oprichting van een CBOO zal een adequate personeelsbezetting zijn. Bij aanvang van dit onderzoek is ervan uitgegaan dat, indien een CBOO wenselijk mocht blijken, er formatie zou kunnen worden verkregen bij andere instellingen. Dit blijkt echter niet het geval te zijn. Organisaties en instellingen als de Raad van de Kinderbescherming, het Consultatiebureau en het Jeugdgezondheidscentrum hebben geen of nauwelijks ruimte om formatieplaatsen onder te brengen bij een CBOO. Men moet zich er echter van bewust zijn dat het 'onderbrengen' van formatieplaatsen ook een kwestie van lange adem is. De kans is niet denkbeeldig dat bij gebleken succes van een CBOO, organisaties bereid

zullen zijn formatietijd te investeren. Vooralsnog moet er echter van worden uitgegaan dat formatie voor een CBOO niet of nauwelijks kan worden verkregen door samenwerking met andere instellingen; er zal ruimte moeten komen voor extra formatie, oftewel startkapitaal.

OVER DE VOORTGANG

In de eerste plaats zal er duidelijkheid moeten ontstaan over de middelen die noodzakelijk en beschikbaar zijn voor de oprichting van een CBOO. Vervolgens is het raadzaam een stuurgroep op te richten met als taak het opzetten en inrichten van een CBOO. Uit de interviews blijkt dat er in het werkveld grote bereidheid bestaat om aan zo'n stuurgroep deel te nemen. De stuurgroep zal ondersteuning behoeven. Een speciaal hiervoor vrijgemaakte projectcoördinator is aan te bevelen.

INLEIDING

1.1 AANLEIDING ONDERZOEK

In 2000 heeft deelgemeente Noord een aantal uitvoeringstaken in het kader van het Tweede Thuis gegeven aan het Coördinerend Samenwerkingsverband Tweede Thuis (CS2T). Het CS2T is een samenwerkingsverband tussen drie organisaties in Noord: SCALP, KORN en SKWON.

Twee van deze taken beslaan het terrein van opvoedingsondersteuning, namelijk:

- het verder ontwikkelen van een aanbod op het gebied van opvoedingsondersteuning dat aansluit bij het tweedethuis- en het bredeschoolconcept;
- het realiseren van doorverwijzingmogelijkheden naar geschikte instanties voor kinderen met problematisch gedrag.

Voor wat betreft het eerste punt heeft het CS2T een Projectplan opvoedingsondersteuning ontwikkeld. Dit projectplan voorziet in drie nieuwe, of uit te breiden activiteiten ten bate van opvoedingsondersteuning voor kinderen van 0 - 12 jaar. Het gaat dan om:

1. een Centraal Bureau Ouderparticipatie en Opvoedingsondersteuning (CBOO). De precieze inrichting van een CBOO is in het projectplan nog niet vastgelegd. Er wordt vanuit gegaan dat een CBOO kantoor biedt aan drie personen. Daarnaast kan er in een CBOO ook een speelgoeduitleen gesitueerd zijn en een plek komen waar materialen zoals folders, boeken en video's geleend of gekocht kunnen worden;
2. laagdrempelige pedagogische gesprekken. In bijvoorbeeld peuterspeelzalen, basisscholen en buurthuizen kunnen ouders terecht met vragen over alledaagse onderwerpen: eten, slapen, huilen,

- gedrag, gezondheid etc. Volgens het projectplan gaat het hier nadrukkelijk niet om grote opvoedingsproblemen. Hiervoor moet een degelijk doorverwijssysteem worden ontwikkeld;
3. thematische ouderbijeenkomsten. Deze ouderbijeenkomsten zouden door een opvoedingsdeskundige worden georganiseerd. Deze bijeenkomsten moeten ouders de mogelijkheid bieden hun isolement te doorbreken en herkenning te vinden in de geschetste opvoedingssituatie.

Het tweede punt - het realiseren van doorverwijzingmogelijkheden - is nog niet nader uitgewerkt.

1.2 VRAAGSTELLING

Aangezien het projectplan voor de hele deelgemeente is ontwikkeld, heeft het CS2T aan Mieke de Wit, onderzoek en advies gevraagd om na te gaan of de ideeën die leven rondom de verdere ontwikkeling van het aanbod op het gebied van opvoedingsondersteuning aansluiten bij de wensen van degenen die met ouders en kinderen werken in deelgemeente Noord. Tevens heeft het CS2T gevraagd te onderzoeken aan welke voorwaarden een aanbod verder moet voldoen, wil het inderdaad de ouders bereiken voor wie het is bedoeld.

Ook aan het realiseren van doorverwijzingmogelijkheden is aandacht besteed. Achterhaald is welke knelpunten er op dit gebied bestaan.

Uiteindelijk zijn er voor het onderzoek twee onderzoeksvragen geformuleerd¹:

1. Behoeft het Projectplan Opvoedingsondersteuning, zoals dat is ontwikkeld door het Coördinerend Samenwerkingsverband Tweede Thuis, wijziging, aanvulling of specificatie?
2. Waar hebben instellingen/personen die met kinderen en ouders werken behoefte aan als het gaat om doorverwijzing van kinderen met problematisch gedrag?

Daarnaast is in de vraaggesprekken apart aandacht besteed aan het onderwerp opvoedingsondersteuning en vaders. De huidige instanties en projecten richten zich vrijwel alleen op moeders of blijken in de praktijk vrijwel uitsluitend moeders te bereiken. Omdat opvoeding de verantwoordelijkheid is van beide ouders, lijkt het niet juist om de ondersteuning alleen op vrouwen te richten. Lijnie Reijers, student pedagogiek die stage liep bij SCALP, heeft het materiaal geleverd voor hoofdstuk drie. Dit hoofdstuk is geheel gewijd aan Marokkaanse vaders en opvoeding.

¹ Deze twee hoofdvragen zijn uitgewerkt in verschillende deelvragen. Zie bijlage 1 voor de volledige vragenlijst.

1.3 DANK

Dit onderzoek kwam in drie maanden tot stand. Dit betekende dat de geïnterviewden op korte termijn tijd voor een vraaggesprek hebben vrijgemaakt in hun toch al drukke agenda's. Wij danken hen hiervoor en voor de vaak buitengewoon inspirerende gesprekken. Speciale dank gaat uit naar Şevil Sahin die ons deskundig en kritisch terzijde heeft gestaan.

Tot slot danken wij de leden van het CS2T voor het commentaar op de conceptversie en vooral de prettige samenwerking.

WENSEN OMTRENT OPVOEDINGSONDER STEUNING IN DEEL GEMEENTE NOORD

2.1 INLEIDING

Het Projectplan Opvoedingsondersteuning voorziet in het inrichten van een Centraal Bureau Ouderparticipatie en Opvoedingsondersteuning (CB00). In het projectplan zijn de ideeën van het CS2T globaal omschreven. Binnen het CB00 hebben drie personen kantoor, er is een speel-o-theek en een ruimte met informatief materiaal. Het CS2T gaat ervan uit dat de formatie voor een CB00 verkregen kan worden door allianties aan te gaan met instellingen die opvoedingsondersteuning tot hun kerntaak rekenen.

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de wensen die in het werkveld leven ten aanzien van opvoedingsondersteuning. Paragraaf 2.2 gaat in op de algemene opmerkingen van de respondenten over een opvoedingssteunpunt. In paragraaf 2.3 worden de verschillende functies en taken van een op te richten opvoedingssteunpunt behandeld.

2.2 ALGEMEEN

2.2.1 Applaus

Alle respondenten geven aan dat zij de komst van een opvoedingssteunpunt zouden toejuichen. Iedereen kampt met het huidige gat tussen enerzijds de 'zware' hulpverlening zoals RIAGG, Bureau Jeugdzorg, Algemeen Maatschappelijk Werk en de Advies- en Meldpunten Kindermishandeling (AMK's) en anderzijds het werkveld. Werkers in de kinderopvang en docenten willen ergens terecht kunnen voor hun eigen peda-

gogische vragen. Bovendien zou een opvoedingssteunpunt de plek zijn om ouders met opvoedingsproblemen tussen simpel en zwaar naar toe te verwijzen. De schoolartsen en het consultatiebureau brengen naar voren dat het hen aan tijd ontbreekt voor intensievere begeleidingstrajecten. Ook zij zien in een opvoedingssteunpunt (een bijdrage aan) de oplossing voor dit probleem.

Er is slechts één maar. Zoek een andere naam dan het onuitsprekbare, niet te

onthouden, of nauwelijks te begrijpen Centraal Bureau Ouderparticipatie en Opvoedingsondersteuning.

Een andere kanttekening betreft de vooronderstelling in het projectplan dat problematisch gedrag van kinderen enkel voortkomt uit het opvoedingsgedrag van ouders of het functioneren van het gezin. Gedrag van de ouders wordt mede beïnvloed door dat van het kind. Een opvoedingssteunpunt zal hier oog voor moeten hebben.

2.2.2 Vulkanisch landschap

De enthousiaste ontvangst van het projectplan neemt niet weg dat de respondenten waarschuwen voor het gevaar van het vulkanisch landschap. Opvoedingsondersteuning is tegenwoordig een hot item en wordt als oplossing aangedragen voor vele problemen. Daardoor ontstaan zeer veel erupties: verschillende (kleine) al dan niet prestigieuze opvoedingsprojecten die na enige tijd weer worden stopgezet, omdat ze niet succesvol genoeg zouden zijn.

Een project in het kader van opvoedingsondersteuning is echter niet 'klaar' of 'afgelopen' na vier of zelfs acht jaar. Als men serieus wil werken aan opvoedingsondersteuning, moet er sprake zijn van een zeer langdurige, structurele aanpak en begeleiding.

Het huidige politieke draagvlak voor opvoedingsondersteuning zou zichtbaar moeten

worden door het structureel beschikbaar stellen van voldoende startkapitaal voor een CBOO.

2.2.3 Achterstand?

Eén van de doelen van kinderopvang en opvoedingsondersteuning is het bestrijden van achterstand. Respondenten merken op dat 'achterstand' in deelgemeente Noord eerder de norm vormt dan de uitzondering op de regel.

De opvoedingsondersteuning in deelgemeente Noord vraagt daarom veel, volgens de meeste respondenten te veel, van de peuterspeelzalleidsters, kindwerkers, docenten en additionele krachten als assistenten ouderbetrokkenheid en assistent peuterspeelzalleidsters. Antwoord geven op basale gezondheidsvragen - eten, drinken, slapen - zou wel tot hun taak kunnen behoren, maar voor het omgaan met psychosociale problemen zijn zij niet toegerust.

Voorts zijn in veel peuterspeelzalen de overheaduren voor overleg en oudercontacten drastisch naar beneden gebracht. De werkdruk is hoog en de opleidingsfaciliteiten zijn gering.

De verwachtingen die op de opvang in de voorschoolse periode rusten zijn volgens de meeste respondenten dan ook te hoog gespannen. Dit geldt eveneens voor het basisonderwijs. Ook daar is de werkdruk

zeer hoog en worden ouders met opvoedingsvragen dikwijls doorverwezen naar de interne begeleider (die niet altijd aanwezig is) of de assistent ouderbetrokkenheid, die daarvoor niet is toegerust. Hoger gekwalificeerde professionals in de voorschoolse periode, meer ondersteuning van pedagogen, aanvullende cursussen voor de werkers en docenten, en vooral: meer uren voor oudercontact en observatie zijn een noodzakelijke voorwaarde om werkelijk aan achterstandsbestrijding te doen, zowel tijdens de voorschoolse en vroegschoolse periode als in het kinderwerk en basisonderwijs.

2.2.4 Zwaar en gedegen

Wil een CBOO inderdaad het gesignaleerde gat tussen het werkveld en de jeugdhulpverlening kunnen dichten, dan zullen de medewerkers van vele markten thuis moeten zijn en een ruime ervaring en deskundigheid moeten hebben. Toekomstige medewerkers moeten daarom beschikken over een Hbo-opleiding (ortho-)pedagogiek en over een ruime (levens-)ervaring. Hun functie kan vergeleken worden met die van een huisarts. Huisartsen diagnosticeren en behandelen veel problemen zelf, maar weten ook naar wie patiënten bij grotere klachten moeten worden doorverwezen. Bovendien heeft hun diagnose voldoende gezag om door specialisten te worden geloofd en

gerespecteerd. Op dergelijke wijze zou ook een CBOO moeten werken.

2.2.5 Leeftijdsgrens; kleine kinderen kleine zorgen, grote kinderen...

In het algemeen betreuren respondenten dat het CBOO zich volgens het projectplan alleen richt op kinderen van 0 tot 12 jaar. Vanuit de vraag van ouders en begeleiders gezien is deze leeftijdsgrens arbitrair, omdat ook in de daarop volgende leeftijdscategorie van 12 tot 18 jaar verschillende opvoedingsproblemen ontstaan. De verantwoordelijkheid van ouders houdt niet op als hun kind zijn of haar twaalfde verjaardag viert. Het is beter om de leeftijdsgrens vanaf het begin ruimer te stellen, dan over enkele jaren te ontdekken dat er voor de leeftijdscategorie 12 - 18 jaar een ander, maar toch vergelijkbaar opvoedingssteunpunt moet worden opgericht.

2.2.6 De plek

Alle respondenten wijzen het Eudokiaplein aan als de beste plek voor een CBOO, vanwege de concentratie van voorzieningen: 'De loop zit daar al in.' Maar mocht deze droomplek niet mogelijk zijn, dan zijn de geïnterviewden in ieder geval van mening dat er een centraal gelegen plek moet komen. Over de vraag of op de plek van een CBOO verschillende activiteiten moeten worden geconcentreerd, zoals bijvoorbeeld een

speel-o-theek of een cadeauwinkel, zijn de meningen verdeeld. Aan de ene kant zouden binnenlopende ouders dan niet gelijk het etiket 'opvoedingsprobleem' opgeplakt krijgen. Aan de andere kant is deze overweging meer van belang voor de te organiseren laagdrempelige spreekuren op diverse andere locaties (zie paragraaf 2.3.5).

2.2.7 Inbreng andere instellingen

Eén van de belangrijke voorwaarden voor de oprichting van een CBOO zal een adequate personeelsbezetting zijn. Daarover kan in dit rapport al meteen worden opgemerkt dat organisaties en instellingen geen of nauwelijks ruimte hebben om formatieplaatsen onder te brengen bij een CBOO. Men moet zich er echter van bewust zijn dat het 'onderbrengen' van formatieplaatsen ook een kwestie van lange adem is. De kans is niet denkbeeldig dat bij gebleken succes van een CBOO, organisaties bereid zullen zijn formatietijd te investeren.

Desalniettemin zijn er op dit moment al een aantal ontwikkelingen waarbij aangesloten zou kunnen worden.

De consultatiebureaus zijn bezig met een herorganisatie van hun werk. Gekeken wordt of de gespreksduur anders over verschillende ouders verdeeld kan worden, zodat er meer tijd over blijft voor ouders met opvoedingsproblemen. Hierbij moet wel worden aangetekend dat het consultatiebureau zich

richt op kinderen tot vier jaar. Een CBOO zou zich minstens op de leeftijdscategorie tot 12 jaar moeten richten.

De Raad voor kindbescherming is bezig preventief beleid te ontwikkelen. In dat kader verzorgt zij voorlichting aan diverse beroepsgroepen, zoals leerkrachten in het basisonderwijs en peuterspeelzaalleidsters. Het doel is om de signaalgevoeligheid voor zware problemen te vergroten. Tevens zijn bij de Raad decentrale onderzoeksteams voor strafzaken (12+) en civiele zaken (0-18 jaar).

In de deelgemeente Noord zijn twee teams actief. Naar deze teams kan doorverwezen worden bij vermoedens van zware problematiek, maar op hun beurt zouden de teams kinderen in gezinnen waar (nog) geen behoefte bestaat aan zware interventie door kunnen verwijzen naar een CBOO.

Ook kunnen de migrantenvoorlichtsters die momenteel via een 0-uren contract bij de GGD werken een rol spelen. Op dit moment zijn er 25 zogenoemde 'ambassadeurs tweede thuis' in opleiding, die ter zijner tijd kunnen worden ingehuurd voor voorlichtingen. Zij hebben opvoedingsondersteuning in hun pakket.

Binnen het SMACCV is een cursus voor opvoedingsondersteuning voor ouders van kinderen van 0 - 12 jaar opgezet. Ook dit programma kan worden ingehuurd door anderen.

Bovenstaande mogelijkheden vormen echter nog geen CBOO.

Vooralsnog moet er dan ook van worden uitgegaan dat formatie voor een CBOO niet of nauwelijks kan worden verkregen door samenwerking met andere instellingen; er zal ruimte moeten komen voor extra formatie.

2.2.8 Denktank en stuurgroepbereidheid

Onder de respondenten bestaat wel een grote bereidheid om mee te denken, en belangrijker, om ook daadwerkelijk mee te helpen bij de ontwikkeling van een CBOO. Voor de voortgang van het proces is het van belang om die bereidheid om te zetten in daadwerkelijke betrokkenheid. Indien er enigszins zicht is op de realisatiemogelijkheden van een CBOO zou een stuurgroep samengesteld kunnen worden die zich buigt over de verdere invulling. Logischerwijze ligt de coördinatie hiervan bij het Coördinerend Samenwerkingsverband Tweede Thuis (CS2T), als initiatiefnemer en opsteller van het Projectplan Opvoedingsondersteuning. Ervaringen in Feijenoord met het Servicebureau Opvoedingsondersteuning leren dat de vertegenwoordiging in een stuurgroep op directieniveau van groot belang is voor de daad- en slagkracht. Ook de aanstelling van een projectcoördinator om de oprichting te begeleiden en de taken en functies van een CBOO nader in te vullen is van belang.

2.3 TAKEN EN FUNCTIES VAN EEN CBOO

2.3.1 Inleiding

Aan de geïnterviewden is gevraagd welke taken en functies een CBOO zou moeten uitvoeren, wil zij een aanvulling zijn op bestaande voorzieningen. In het algemeen onderscheiden de respondenten drie hoofdtaken:

- bieden van een laagdrempelig hulpaanbod aan ouders;
- ondersteuning van het werkveld;
- doorverwijzing van cliënten die meer nodig hebben dan een CBOO kan leveren.

De volgende paragrafen geven een overzicht van de verschillende opvattingen en ideeën.

2.3.2 Laagdrempelig aanvullend hulpaanbod

Zoals eerder opgemerkt is één van de belangrijkste functies van een CBOO het creëren van een laagdrempelig opvoedingsondersteuningsaanbod, dat het bestaande gat dicht tussen de jeugdhulpverlening en het werkveld.

Hiertoe kunnen bijvoorbeeld op zo divers mogelijke locaties laagdrempelige spreekuren worden opgezet (zie paragraaf 2.3.5 voor een nadere beschrijving) of verschillende thematische ouderbijeenkomsten worden georganiseerd (zie paragraaf 2.3.6).

Daarnaast is het uiterst zinvol als een CBOO kortlopende trajecten ontwikkelt voor ouders en kinderen die net iets meer nodig hebben dan op pedagogische spreekuren behandeld kan worden. Als tijdens zo'n kortlopend traject blijkt dat er meer aan de hand is, moet het CBOO via korte lijnen kunnen doorverwijzen.

2.3.3 Doorverwijzen

Doorverwijzing door het werkveld

De doorverwijzing door het werkveld naar instellingen zoals het RIAGG, Bureau Jeugdzorg of het Maatschappelijk Werk verloopt vaak stroef. Belangrijke oorzaak hiervoor zijn de bestaande wachtlijsten, die overigens wel ontweken blijken te kunnen worden als degene die doorverwijst hulpverleners persoonlijk kent². Ook de doorverwijzing tussen RIAGG en Bureau Jeugdzorg verloopt nog niet vlekkeloos, ondanks de opgezette samenwerking op dit punt. Bij ouders ontstaat vaak ook weerstand als een instelling zoals een basisschool, kinderdagverblijf of jeugdgezondheidszorg het raadzaam vindt om door te verwijzen naar het RIAGG. Hier wordt verderop nader op ingegaan.

Een ander punt is dat problemen niet op de juiste plek terechtkomen. Met name allochtone ouders komen al vlug in een te zwaar traject terecht. Soms kunnen zij hun vraag niet duidelijk genoeg maken, waarop zij al vlug worden doorverwezen.

Aan de andere kant gebeurt het ook dat ouders soms ten onrechte niet worden doorverwezen naar een RIAGG of Bureau Jeugdzorg. Het blijkt dat met name door de kinderopvang ouders zelden of haast nooit worden doorverwezen. Pas als een leidster 200% zekerheid heeft over een probleem, gebeurt dit. Het komt veelvuldig voor leidsters niet 200% zeker willen zijn, omdat ze de vaardigheden missen problemen aan de orde te stellen. Ook ervaren leidsters, aldus de respondenten, verwijzen zelden door naar een 'zware' instelling.

Voor basisscholen geldt dat het gezag van het onderwijzend personeel iets groter is dan bij peuterspeelzalen. De problemen zijn in de basisschoolleeftijd ook vaak zichtbaarder dan bij peuters, waardoor er meer eenduidigheid bestaat. Toch ondervinden basisscholen veel moeite en stuiten op weerstand bij ouders wanneer zij hulp adviseren. Een ander probleem dat wordt gesignaleerd is dat de jeugdhulpverlening zich bij lichtere problemen al vlug niet ontvankelijk verklaart.

De respondenten wijzen er verder op dat onbekendheid met instellingen onbemind maakt. Ouders die worden doorverwezen, maken vaak geen afspraak of komen niet op de gemaakte afspraak. Een oplossing zou zijn als de vertrouwde leidster, die dagelijks contact heeft met het kind en de ouders, mee kan gaan naar de eerste afspraak. Dit

werkt drempelverlagend en verhoogt het vertrouwen. Gebrek aan tijd staat deze handelswijze vooralsnog in de weg.

Een andere optie is Kinderopvang Plus en Buitenschoolse Opvang Plus. In Rotterdam Zuid is Bureau Jeugdzorg hiermee gestart. De 'plus' bestaat eruit dat maatschappelijk werkers van Bureau Jeugdzorg zijn betrokken bij een kinderdagverblijf of een instelling voor buitenschoolse opvang. Op het moment dat een leidster dit noodzakelijk acht/indiceert, biedt de maatschappelijk werker van Bureau Jeugdzorg thuis hulp aan ouders.

Doorverwijzing door CBOO

Om ouders met grotere hulpvragen door te kunnen verwijzen moet een CBOO zeer goede contacten onderhouden met liefst alle, en in ieder geval zo veel mogelijk instellingen die zich met jeugdzorg- en hulpverlening bezig houden. In de personele bezetting van een CBOO moet hier ook rekening mee worden gehouden. In het ideale geval is er één persoon binnen het CBOO die zich fulltime bezig houdt met het onderhouden van contacten met andere instellingen, het werkveld en de ouders. Verder moet voorkomen worden dat ouders na doorverwijzing hun verhaal opnieuw moeten vertellen. In het beste geval zou een

CBOO zelfs de intake van een RIAGG of Bureau Jeugdzorg moeten kunnen overnemen.

Maar wellicht is dit utopisch.

In ieder geval zou binnen het CBOO de verzamelde en belanghebbende informatie over de cliënten, na hun instemming, moeten worden doorgegeven aan de instelling waarnaar het CBOO doorverwijst.

Dit geldt overigens evenzeer voor het doorverwijzen naar het CBOO vanuit het werkveld. Professionals kunnen gevraagd worden een verslag op papier te maken aan de hand van door het CBOO opgestelde vragen, zodat de kennis vanuit het werkveld niet verloren gaat.

Voorts leert de praktijk dat doorverwijzing van cliënten soepeler verloopt indien de verwijzer degene naar wie wordt verwezen persoonlijk kent. Voor ouders kan het drempelverlagend werken als een hulpverlener van het CBOO verwijst naar Kaïma Yilmaz in plaats van naar het Algemeen Maatschappelijk Werk. Dit houdt wel in dat medewerkers van een CBOO blijvend moeten investeren in het onderhouden van persoonlijke contacten met medewerkers van instellingen.

Lacunes in het hulpaanbod

De belangrijkste lacune in het hulpaanbod is al aan het begin van deze paragraaf opgemerkt, het grote gat in het aanbod opvoe-

dingsondersteuning tussen het werkveld en de jeugdhulpverlening.

Andere genoemde lacunes zijn:

- How does a psychiatrist change a lightbulb? Only if the lightbulb really wants to change.

Met andere woorden: hulpverlening vindt plaats op vrijwillige basis. Dit is weliswaar een groot goed, maar sommige gezinnen zouden gebaat zijn bij meer dwang.

- Onbekendheid met de werkwijze van het AMK (Algemene Meldpunt Kindermishandeling). Respondenten denken dat er niet anoniem gemeld kan worden. Bovendien wordt de angst uitgesproken dat het AMK maatregelen neemt die de relatie tussen kind en ouders eerder verslechtert.
- De periode dat ouders begeleid mogen worden is vaak te kort.
- Ouders worden vaak te snel doorverwezen, omdat de vraag niet precies in het aanbod van de instelling past. Volgens geïnterviewden stellen instellingen zichzelf vaak ook te specialistisch op, waardoor het gevaar bestaat dat ouders met meervoudige vragen nergens terecht kunnen.
- Op het moment dat er acuut hulp nodig is, zijn er te weinig mogelijkheden (bekend) om adequaat hulp te kunnen bieden.

Vanuit het stedelijke Consultatiebureau en het regionale Bureau Jeugdzorg wordt opgemerkt dat de samenwerking met de elf verschillende deelgemeenten lastig is. Zij zouden het wenselijk vinden als Rotterdam tot een stedelijk jeugdbeleid komt.

2.3.4 Sociaal kaarten

Een CBOO zal, als gevolg van haar doorverwijsfunctie, ook sociale kaarten kunnen maken en beheren. Geautomatiseerde sociale kaarten, die werken als een database waarin zowel op trefwoord als ook op naam gezocht kan worden, verdienen de voorkeur. Er moet echter voor gewaakt worden dat een sociale kaart niet te gespecialiseerd wordt opgesteld, omdat veel vragen van cliënten zich vaak in de randgebieden bevinden. Het beste systeem zou vergelijkbaar zijn met een database zoals die in bibliotheken wordt gebruikt. Momenteel is de GGD bezig met de ontwikkeling van zo'n Databank Opvoedingsondersteuning. De verzameling van activiteiten betreft hier het hele jeugdgebied, dus van 0 - 18 jaar. De informatie is geautomatiseerd en zal ter zijner tijd ook op Internet aangeboden worden. Wanneer de databank beschikt over alle noodzakelijke gegevens en wanneer zij voor iedereen toegankelijk is, is nog niet bekend. Naast informatie die toegankelijk is voor iedereen, bestaat in het werkveld en onder ouders ook behoefte aan actief aangedra-

gen informatie over bestaande voorzieningen. De jaarlijkse informatiemarkt voor ouders, die tot vorig jaar werd opgezet en uitgevoerd door SCALP, zou in het vervolg ook opgezet kunnen worden voor professionals.

2.3.5 Laagdrempelige spreekuren

Nut voor 't algemeen

Uit onderzoek³ blijkt dat vrijwel alle ouders van kinderen tot 7 jaar, ongeacht hun sociaal-economische positie, in hun eigen informele netwerk kunnen praten over de opvoeding van hun kind. Wel zou een kwart van de ouders, ongeacht hun sociaal-economische positie, af en toe deskundigen willen raadplegen; het liefst een huisarts, jeugdarts, wijkverpleegkundige of leerkracht. Volgens de geïnterviewden bestaat er een grote behoefte aan laagdrempelige spreekuren voor ouders met opvoedingsvragen. Uit een onderzoek dat is uitgevoerd door het Consultatiebureau⁴ blijkt dat met name allochtone en/of laagopgeleide ouders hiervan gebruik zullen maken. Hoogopgeleiden geven in dat onderzoek aan minder gebruik te zullen maken van een dergelijk spreekuur.

De algemeen gevoelde noodzaak is vooral groot, omdat op dit moment professionals in het werkveld te weinig tijd tot hun beschikking hebben om goed op vragen in

te kunnen gaan. Al eerder is het tijdgebrek van peuterspeelzaalleidsters genoemd. Ook basisschoolleraren geven aan onvoldoende tijd te hebben om opvoedingsvragen van ouders te beantwoorden. Schoolartsen kunnen slechts maximaal drie gesprekken voeren, terwijl de probleemverheldering al vaak meer tijd kost. Het consultatiebureau, een organisatie die de eerste aangewezen is voor het beantwoorden van vragen, heeft slechts 10 minuten tijd voor een cliënt. Het consultatiebureau bestudeert op dit moment de mogelijkheid om deze tijd voor hoger opgeleide, veelal autochtone ouders in te korten, waardoor er voor lager opgeleide ouders en allochtone ouders meer tijd beschikbaar komt. Begin volgend jaar start het consultatiebureau waarschijnlijk met een spreekuur voor ouders van kinderen van 0 - 4 jaar.

Doordat professionals nu om verschillende redenen niet voldoende kunnen ingaan op vragen en problemen rondom opvoeding, is een laagdrempelig spreekuur dus zeer gewenst. Een CBOO zou deze ambulante spreekuren kunnen opzetten en coördineren.

Locaties

Algemene consensus bestaat er over de plek van de spreekuren: één locatie kan nooit alle ouders bereiken. Als locaties voor

³ Hermans, Leseman, Berkenbosch, Opvoeders helpen opvoeden, deel 1. vergelijking van de beginstuur van zeven experimenten opvoedingsondersteuning. Kohnstamm Instituut, 1994.

⁴ Vink-Boosch, H., Waarmee kan ik u van dienst zijn? Klantenbehoefte onderzoek OKZ, deel 1 en 2. Rotterdam, Thuiszorg Rotterdam, 2001.

ambulante spreekuren worden genoemd:

- bewonerssteunpunten/-verenigingen;
- buurthuizen;
- peuterspeelzalen;
- kinderdagverblijven;
- basisscholen, met name die over een goed werkende ouderkamer beschikken⁵;
- een locatie op het Eudokiaplein;
- een bestaand of in oprichting zijnd opvoedingssteunpunt, zoals tWinkeltje;
- zelforganisaties;
- moskeeën.

Bezoeken aan huis zijn ook zinvol, omdat dan ook de moeilijkst bereikbare groep ouders wordt bediend. Een CBOO zal deze thuisbezoeken wel moeten coördineren en van tevoren aankondigen, zodat ouders zich op het bezoek kunnen voorbereiden en niet te vaak worden geconfronteerd met verschillende voorlichters.

Inrichting

Volgens geïnterviewden kunnen de gesprekken het best worden afgestemd op de moeilijkst bereikbare groepen. Dan zijn de gesprekken laagdrempelig genoeg voor groepen die uit zichzelf makkelijker een gesprek binnenlopen. Dit neemt niet weg dat de hoger opgeleiden niet uit het oog verloren mogen worden. Ook zij hebben vragen.

Een CBOO zal dankbaar gebruik kunnen maken van de vele bestaande accommodaties waar verschillende groepen mensen al komen: zelforganisaties, schoolgebouwen, buurt- en clubhuizen, moskeeën. Een vertrouwde plek verlaagt de drempel.

Voor het grootste deel van de doelgroep werkt het niet om een spreekuur alleen met een affiche aan de deur aan te kondigen. Degenen die het spreekuur gaan verzorgen zullen een aanzienlijke hoeveelheid tijd moeten investeren in het opbouwen van vertrouwen binnen de doelgroep. Dit betekent dat zij bijvoorbeeld tijd moeten uittrekken voor het kennismaken met groepen ouders, bijvoorbeeld door buurtmoeders op te zoeken, of kinderdagverblijven, of meerdere bezoeken te brengen aan de bestaande ouderkamers op basisscholen. Op deze manier verkrijgt de opvoedingsondersteuner inzicht in de vragen die bij ouders leven. Bovendien kan zij langzaam en informeel het bestaan van het spreekuur introduceren. Ook kan de opvoedingsondersteuner zodoende werken aan een open klimaat, waarin vragen gesteld kunnen worden. Zo kan informatie worden verschaft over de professionele geheimhoudingsplicht.

In de praktijk blijken met name allochtone ouders eerst andere, vaak praktische

vragen aan een hulpverlener te stellen, voordat zij met de eigenlijke (opvoedings)-vraag voor de dag komen. Bereidheid om mee te denken over de oplossing van deze praktische problemen, leidt tot een groter vertrouwen van de ouder in de hulpverlener. De hulpverlener moet er uiteraard voor waken niet al teveel tijd te besteden aan zaken waarvoor zij niet is opgeleid of die niet tot het takenpakket behoren.

Voorts moet een CBOO er niet zonder meer vanuit gaan dat de westerse opvoeding de norm is. In het algemeen leggen allochtonen het accent in de opvoeding meer op de verzorging van hun kinderen. Binnen die verzorging zijn veel opvoedingsmomenten. In de opvoedingsondersteuning moet dit gegeven erkend en van deze kennis gebruik gemaakt worden. Het is immers effectiever aan te sluiten op het bestaande denken over opvoeding, dan een omslag te willen bewerkstelligen door het introduceren van een andere norm.

Daarnaast zou het goed zijn als alle ouders een automatische oproep krijgen voor de gesprekken - vergelijkbaar met het Consultatiebureau - waarbij desgewenst de vertrouwde peuterleidster of docent bij het gesprek aanwezig kan zijn. Voorwaarde is dat docenten en peuterspeelzaalleidster tijd hiervoor beschikbaar krijgen.

Laagdrempeligheid

Hierboven is al geconstateerd dat de opvoedingsondersteuner zelf de belangrijkste factor is bij het bewerkstelligen van laagdrempeligheid. Veel, zo niet alles hangt af van welke persoon er wordt ingeschakeld. Vertrouwen scheppen en een open klimaat zijn hierbij de sleutelwoorden.

Het NIGZ heeft onderzocht⁶ door wie ouders het liefst worden voorgelicht. De meeste ouders maken geen onderscheid tussen mannelijke of vrouwelijk voorlichters. Marokkaanse moeders geven echter aan dat zij liever met een vrouw van doen hebben die hun eigen taal beheerst. Turkse vrouwen zeggen dat het waarschijnlijk in de praktijk prettiger zou zijn om met een vrouw te praten. Voor de Marokkaanse vaders is het van belang dat de voorlichter een islamitische achtergrond heeft. Binnen een aantal opvoedingsondersteuningsprogramma's in Nederland heeft men de ervaring dat er in de eigen taal openhartiger wordt gesproken, dan in het Nederlands⁷.

Het vrijroosteren van peuterspeelzaalleidsters, kinderwerkers of docenten voor het beantwoorden van vragen en het voeren van gesprekken met ouders is een andere optie. De vrijgeroosterde zou dan wel moeten kunnen rekenen op pedagogische ondersteuning.

⁵ Momenteel is de Juliana van Stolbergsschool de enige school met een vaste ouderkamer. Daardoor loopt het ontvangen van ouders, en het betrekken van deze ouders bij de school daar goed. In de Klimop hebben buurtmoeders twee ochtenden in de week de beschikking over de sportzaal, maar dat blijft behelpen; de ruimte is ongezellig en weinig uitnodigend. De Imeldaschool heeft geen vaste plek; daar wordt plaats ad hoc vrijgemaakt wat verre van ideaal is.

⁶ NIGZ, Alcoholvoorlichting voor Turken en Marokkanen, Woerden, 1999.

⁷ Wit, Mieke de en Saskia de Bruijne, De hand boven het kind - vooronderzoek naar opvoedingsondersteunende preventieprojecten voor allochtone ouders op het terrein van verslaving, Utrecht, Forum, 2000.

Naast deze mogelijkheid hebben de geïnterviewden de volgende punten aangedragen:

- Laagdrempeligheid wordt bereikt door rekening te houden met de diversiteit van de groep. Om te beginnen is het daarom zinvol als de opvoedingsondersteuner de taal van de cliënt spreekt. Dit moet ruim worden opgevat. Niet alleen dient voorlichting gegeven te worden in de eigen taal (Arabisch, Nederlands, Turks, enzovoort), maar ook jargon dient te worden vermeden.
- Enkele geïnterviewden hebben de kanttekening gemaakt dat een spreekuur in de eigen taal ook nadelig kan werken. De angst voor roddel in het eigen circuit speelt vaak een rol. De professionele houding van de opvoedingsondersteuner is dan van belang.
- Het aanbod moet zowel rekening houden met werkende als niet werkende ouders. Er moet niet klakkeloos vanuit gegaan worden dat alle vrouwen overdag de tijd hebben en dat mannen overdag nooit kunnen.
- Laagdrempeligheid wordt ook bereikt door continuïteit te garanderen. Een spreekuur langdurig op dezelfde tijd en dezelfde plek, vergroot de bekendheid en de kans dat ouders door mond-tot-mondreclame ervan horen.
- Tenslotte is opgemerkt dat de spreekuren gratis moeten zijn.

2.3.6 Thematische ouderbijeenkomsten

Veel opmerkingen die in het kader van ambulante spreekuren gemaakt zijn over de plaats, de laagdrempeligheid en de gewenste samenwerking met andere instellingen, gelden ook voor het organiseren van thematische ouderbijeenkomsten. Aanvullende opmerkingen die de geïnterviewden hebben gemaakt, worden hieronder behandeld.

Tijdstip

Als tijdstip voor het houden van thematische ouderbijeenkomsten worden de avonden in het algemeen afgeraden. Dit geldt met name voor het bereiken van veel allochtone vrouwen. Voor werkenden kunnen bijeenkomsten in de avond juist wel een uitkomst zijn. Ervaringen die KORN heeft opgedaan wijzen er in ieder geval op dat bijeenkomsten in de avonden nooit tot problemen hebben geleid bij het werven van deskundige voorlichters.

Zoveel ouders, zoveel vragen

In de interviews is gevraagd welke opvoedingsvragen ouders hebben. Vanzelfsprekend is deze vraag moeilijk te beantwoorden, omdat iedere ouder uniek is en iedere ouder wel meerdere persoonlijke vragen heeft. Bij het kiezen van onderwerpen moet goed gekeken worden naar wat er binnen een groep op een bepaald moment

leeft. Bovendien dient er rekening gehouden te worden met de reeds bestaande activiteiten binnen een instelling.

In z'n algemeenheid wordt geconstateerd dat de thema's die leven ruimer zijn dan praktische onderwerpen of de onderwerpen zoals die in de opvoedcursus Opvoeden Zo! worden behandeld. Soms liggen onder basale problemen ook andere problemen. Veelvuldig huilen en niet willen eten kunnen immers ook machtsmiddelen zijn.

Onderwerpen als 'opvoeding en Islam', 'wegwijs in opvoedingsvoorzieningenland' leven evenzeer. Verder blijkt het onderwerp 'moderne opvoeding versus een traditionele' ook actueel. Soms willen ouders hun kind op eigen wijze opvoeden, maar krijgen zij te maken met een sterke sociale controle en normen en waarden die van buitenaf worden opgelegd. De vraag is dan hoe daarmee om te gaan?

Er zijn een paar onderwerpen die meermaalen door de respondenten worden genoemd en die als inspiratie kunnen dienen voor de invulling van thematische ouderavonden. Dit zijn:

- basale onderwerpen, zoals huilen, bedplassen, eten, slapen of niet willen spelen;
- gedragsproblemen, zoals drukke kinderen of gehoorzaamheid, eenkennigheid,

onderling ruzie maken, jaloezie of agressie;

- hygiëne. Vaak worden problemen op dit gebied eerder waargenomen door professionals dan door ouders. Voorlichting hierover is van groot belang;
- het schoolsysteem. Veel (allochtone) ouders hebben te weinig inzicht in het Nederlandse schoolsysteem. Hoe kan de ouder de schoolloopbaan begeleiden?;
- grenzen stellen. Hoe handhaaft een ouder zijn of haar gezag?;
- dagindeling. Vaak heeft de moeder het zo druk dat er wrijving ontstaat tussen haar en het kind. Ideeën over een andere dagindeling zouden kunnen helpen om dit te voorkomen;
- sociale kaart. Ondanks allerlei inspanningen en projecten bestaat er bij ouders nog steeds grote onduidelijkheid over de voorzieningen op het gebied van opvoedingsondersteuning;
- het bespreekbaar maken van een probleem binnen het gezin. Hoe legt een vrouw uit aan haar familie/gezin/man dat zij met een opvoedingsvraag zit;
- echtscheidingsproblematiek. Het gaat dan met name over kennis en omgaan van ouders met loyaliteitskwesaties bij kinderen;
- pubers die zich losmaken van ouders / ouderlijk gezag;
- communicatie met kinderen.

Soms spreken ouders, veelal onbewust, op een beschuldigende manier met hun kinderen. Er zou aandacht moeten worden gegeven aan het vergroten van de kennis en kunde van ouders om op verschillende manieren met hun kinderen te communiceren.

Daarnaast blijkt uit de literatuur⁸ dat ouders ook vragen hebben over andere onderwerpen. Angst voor het slechte pad, voortijdig schoolverlaten, rondlummelen en verwijde-

omgeving hun zoon of dochter gelijk verdenkt van bijvoorbeeld drugsgebruik als de ouders hierover informatie vragen. In de begeleiding zou dan aandacht besteed moeten worden aan de symptomen en de vraag hoe je hier het best mee kunt omgaan. Het is niet aan te raden om een ouderbijeenkomst aan te kondigen als: 'Bijeenkomst over drugs en homoseksualiteit.' Hiervoor moeten andere termen bedacht worden, zoals 'puberteit'.

VREES VAN ALLOCHTONE OUDERS INZAKE DE TOEKOMST VAN EN MET HUN KINDEREN, ONDERSCHIEDEN NAAR BEIDE OUDERS, IN PROCENTEN

VREES	MOEDER	VADER
Criminaliteit/drugs	63%	61%
Slecht huwelijk/ongetrouwd blijven	13%	10%
Verwijdering van ouders/familie/gemeenschap	11%	2%
Onvoldoende opleiding/geen diploma	9%	12%
Werkloosheid/vervelend werk	6%	4%

Bron: Meijers et al, 1993

ring van ouders, houden ouders ook wakker. Thema's die door de respondenten zijn genoemd, waarover ouders niet binnen de eigen familie terecht kunnen, sluiten gedeeltelijk aan bij die uit de bovenstaande tabel: drugs, seksuele voorlichting, homoseksualiteit en slaan. Voor ouders is de drempel om hierover te praten hoog, doordat de sociale

Werkvormen

In het algemeen worden collegeachtige voorlichtingsvormen afgeraden. De bijeenkomsten moeten een combinatie vormen van het aanbieden van informatie en het vragen van informatie aan de ouders. Het is zeker belangrijk om de ouders ook als deskundigen te raadplegen. Het stimuleren van

onderlinge kennisuitwisseling van ouders werkt vaak erg goed.

Daarnaast moeten voorlichters zich bewust zijn van eventuele cultuurverschillen. Voor een Nederlander lijkt het misschien niet 'efficiënt' om aan het begin van een voorlichting een half uur te besteden aan wederzijdse begroeting, maar een voorlichter die gelijk begint met haar verhaal, wordt door sommige allochtone groepen als een vreemdeling ervaren die geen rekening houdt met, of kennis heeft van de andere cultuur. De inhoud zal dan minder worden opgenomen. Het is vergelijkbaar met de vlotte verkoopbabbel in computerwinkels, die je eerder doet duizelen, dan inzicht geven in de geheimen van Pentium en Megahertz.

Als het gaat om werkvormen kan verder gedacht worden aan theater als middel. In Noord-Brabant is door Palet, een steunpunt voor multiculturele ontwikkeling, theater gebruikt om het onderwerp verslaving bespreekbaar te maken binnen de Turkse gemeenschap. Samen met jongeren is een voorstelling gemaakt op basis van hun eigen ervaringen, ideeën en meningen. Palet nodigde ouders en andere familieleden uit, om na het genot van een maaltijd, te komen kijken. Het bleek dat na de voorstelling de ouders openhartig praatten en veel vragen stelden.

Ook de SAJ heeft goede ervaringen opgedaan met theater als voorlichtingsinstrument.

Een andere mogelijkheid is een opzet vergelijkbaar met de Tupperwareparty's. Een gastvrouw nodigt bekenden uit voor een party over opvoeding bij haar thuis. Na afloop benadert de opvoedingsondersteuner de gasten met de vraag of zij zelf gastvrouw willen zijn voor een volgende party.

Maar ook het Internet als medium en software voor thuisgebruik moet niet worden vergeten. Op dit moment is er voor de Millinxbuurt software over opvoeding in verschillende talen - Turks, Arabisch, Papiament, Engels en Nederlands - in ontwikkeling.

De lokale media zijn een andere manier om ouders te informeren. Deze kunnen ook worden gebruikt om opvoedingsvragen (anoniem) te behandelen, analoog aan de 'lieve Lita rubrieken' in de vrouwenbladen.

Volgens de respondenten kunnen thematische ouderbijeenkomsten het best ad hoc georganiseerd worden, of eventueel passend bij en aanvullend op de cyclus van oudercontacten die al binnen de organisatie waar het spreekuur gehouden wordt, gebruikelijk is.

2.3.7 Methodiekontwikkeling

Het bereiken van ouders

Buiten kijf staat dat een CBOO niet mag wachten tot ouders ernaar toekomen. Een CBOO zal gebruik moeten maken van vele manieren of methodieken om ouders te bereiken. Eventueel zullen nieuwe ideeën moeten worden uitgetoetst.

In de interviews is gevraagd welke manieren er zijn om ouders te bereiken. Zoals te verwachten blijkt dat ieder segment van de doelgroep het best op een andere manier bereikt kan worden.

Naast persoonlijke uitnodigingen en mailingen zijn aanvullende ideeën:

- het inspreken van cassettebandjes;
- het organiseren van een jaarlijkse informatiemarkt voor ouders. Tot vorig jaar is die georganiseerd door SCALP. De organisatie van deze markt zou nu moeten worden overgenomen door een CBOO;
- het organiseren van uitjes voor moeders of vaders;
- inschakeling van (lokale) media;
- internet / e-mails;
- videomateriaal.

In de interviews is ook gevraagd welke toon gezet moet worden om ouders aan te spreken.

De praktische, vrolijke ingang, die direct betrekking heeft op het kind, blijkt goed te

werken om onderwerpen bespreekbaar te maken. Ouders kunnen bijvoorbeeld uitgenodigd worden om een gemaakte film van hun peuter in de speelzaal te komen bekijken. Kinderkampen zoals in de jaren tachtig nog plaatsvonden, mogen ook best terugkomen! Het blijkt verder dat als een leidster aan ouders vertelt wat zo leuk is aan het kind, dat vragen en eventuele problemen dan veel makkelijker door ouders op tafel worden gelegd.

Soms werkt de choquerende methode ook. Bijvoorbeeld door de stelling te plegen dat alle Nederlanders drugs gebruiken en alle Turken naar knoflook stinken. Dit kan echter alleen bij een groep die elkaar al lang kent en vertrouwt.

De methode om deelnemers aan bijeenkomsten taken te geven die voor een volgende bijeenkomst moeten zijn uitgewerkt werkt eveneens. De aard van de taak is afhankelijk van de deelnemer en kan thematisch zijn. 'Wat vind jij een normale Turkse opvoeding?' Gevolgd door de vraag of de andere aanwezige Turken het hier mee eens zijn, waarna een vergelijking kan worden gemaakt met de 'Nederlandse' opvoeding. De taak kan ook praktisch zijn: neem een typisch Turks speelgoed mee dat je niet in Nederland ziet. Hierdoor stijgt de betrokkenheid van de ouders bij de bijeenkomsten.

'Tja, de vaders'

Opvoeding en opvoedingsondersteuning richt zich nog steeds vrijwel alleen op moeders. Weliswaar merken sommige instellingen op dat zij zich op 'ouders in het algemeen' richten, maar dan nog bestaat het aantal mensen dat wordt bereikt voor 95% uit moeders, zeker als het gaat om de laagst opgeleide doelgroep. Algemeen wordt echter onderschreven dat het ook van belang is vaders te bereiken en te betrekken bij de opvoeding. Enkele respondenten verwachten dat dit te veel moeite kost in vergelijking met het te verwachten resultaat. Zij willen aansluiten bij de bestaande situatie, waarin de vaders geen rol zouden hebben. Dat dit niet het geval is, wordt uitgebreid beschreven in hoofdstuk 3, dat geheel gewijd is aan islamitische Marokkaanse vaders en opvoeding. Een initiatief als De Groene Lijn, een samenwerkingsverband tussen zes Marokkaanse zelforganisaties in Delfshaven, dat opgericht is om de onderwijskansen van Marokkaanse kinderen te vergroten en het klimaat op straat te verbeteren, bewijst eveneens dat vaders zichzelf wel degelijk een rol toedichten als het gaat om hun kinderen.

De meeste respondenten achten het zonder meer de moeite waard om ook een aanbod gericht op vaders te ontwikkelen. Dit zou in samenspraak moeten gebeuren met zelforganisaties en basisscholen, omdat dit de

plekken zijn waar vaders komen. Er moet wel voldoende ruimte blijven om de vorm waarin die betrokkenheid zich uit, te kunnen differentiëren. Er is immers geen welbepaalde vaderrol die elke vader zou moeten ambiëren. Een succesvolle vader - gedefinieerd in termen van de ontwikkeling van het kind - is degene wiens rol overeenkomt met de voorschriften van zijn socio-culturele en familiale context. Maar er is wel voldoende reden om aan te nemen dat vaderlijke betrokkenheid een positief effect heeft op het zelfvertrouwen en de sociale omgang van lagere schoolkinderen.⁹

Op dit moment wordt er binnen het Plan van Herstel training en voorlichting ontwikkeld gericht op vaders, ondermeer het Project Schiekade Veilig.

Een lerend werkveld

Behalve op de ouders moet een CBOO zich zeker ook richten op het werkveld. Uit de gehouden interviews blijkt dat er onder professionals die met kinderen werken een grote behoefte bestaat aan een steunpunt, waar zij met al hun vragen terecht kunnen. Binnen een CBOO moet dus ruime aandacht zijn voor vragen vanuit het werkveld. Daarnaast is het wenselijk dat een CBOO een stimulerende rol vervult door zelfinitiatieven voor deskundigheidsbevordering in het werkveld te ontplooiën. In de eerste plaats zal zij hiervoor goed in

de gaten moeten houden wat er in den lande aan nieuwe opvoedingsmethodieken en voorlichtingsmethodieken worden ontwikkeld bij bijvoorbeeld instellingen als het NIZW, Forum, en het Trimbosinstituut .

Ook blijkt er in het werkveld behoefte te bestaan aan cursussen en trainingen. Momenteel is de GGD bezig met een inventarisatie van wensen op dit gebied. Uit de eerste resultaten blijkt dat voor alle door de GGD voorgestelde ondersteuning meer dan 50% van de respondenten aangeeft hier behoefte aan te hebben.

Een greep uit de door de GGD voorgestelde cursussen:

- omgaan met drukke kinderen;
- omgaan met agressief gedrag;
- kinderen belonen en straffen;
- kinderen normen en waarden leren;
- werken met kinderen uit verschillende culturen;
- stimuleren van taalontwikkeling;
- intervisie en supervisie.

Een CBOO zou van dit cursusaanbod gebruik kunnen maken. Ook kan het in samenwerking met het consultatiebureau korte cursussen voor bijvoorbeeld assistenten in peuterspeelzalen opzetten. Hierdoor kunnen ook de persoonlijke (werk-)contacten groeien tussen de werkers in de peuterspeelzalen en het consultatiebureau.

Training is ook gewenst om inzicht te krijgen in verschillende manieren waarop professionals kinderen kunnen benaderen. Het blijkt dat het handelingrepertoire van professionals vaak beperkt is. Meer kennis over de effecten van verschillende benaderingen wordt als zeer zinvol gezien, zeker omdat kleine wijzigingen hierin vaak al tot succes kunnen leiden.

Een ander punt waarover voorlichting gewenst is, is de vraag welke verschillende rollen ouders hebben en hoe daarmee om te gaan. Stichting De Meeuw heeft hier al informatie over ontwikkeld.

Vaak zijn kinderbegeleiders, als gevolg van de te grote werkdruk, vooral bezig met de organisatorische kant van hun werk. Er is echter ook kwalitatief inhoudelijke informatie nodig.

De werkverdieping moet zich niet alleen op problemen richten, maar ook op de intrinsieke ontwikkeling van het werk. Zo is meer kennis gewenst over verschillende culturen en de ontwikkelingsfasen van kinderen.

Daarnaast zou er aandacht besteed moeten worden aan het leren leren en het leren denken van kinderen. Veel professionals en ouders kunnen vaardigheden geleerd worden, waardoor ze het denken en leren bij kinderen kunnen stimuleren. Het zou goed

zijn als professionals en ouders hun kunde en bewustwording op dit gebied verhogen, zodat kinderen met een breder scala aan mogelijkheden in aanraking komen.

Tenslotte is opgemerkt dat het goed zou zijn om de gespreksvaardigheden van bijvoorbeeld peuterspeelzaalleidsters en docenten op de basisschool te vergroten. In het algemeen wordt er wel gesignaleerd, maar ontbreekt het aan follow-up. Hoe breng je vermoedens van opvoedingsproblemen ter sprake bij ouders, zonder daarbij op tenen te trappen. En hoe reageer je het best op vragen die soms getuigen van diepgaandere problemen, waar ouders mee komen? Voor zeer ervaren professionals hoeven deze vragen geen probleem te zijn, maar jonge of onervaren leidsters, kinderwerkers, docenten of onervaren additionele krachten, hebben vaak het idee er alleen voor te staan en weten niet goed hoe zij ermee om moeten gaan.

2.3.8 Discussies die ouders ondersteunen

Eerder is al aangegeven dat een deel van de allochtone ouders ondersteuning behoeft bij het 'modern' opvoeden van hun kinderen. Een opvoedingssteunpunt zou daarom discussies kunnen aanzwengelen over normen en waardensystemen en gewenste aanpassingen daarin als het om het grootbrengen van kinderen gaat.

Verder kan een opvoedingssteunpunt een bijdrage leveren aan het creëren van voorwaarden waardoor (allochtone) ouders makkelijker naar buiten kunnen treden met opvoedingsvragen. Sommige allochtone vrouwen zeggen niet naar buiten te mogen of het te druk te hebben. Het eerste is overigens niet in alle gevallen een gevolg van onderdrukking van de man. Veelal zijn het niet de echtgenoten die een verbod opleggen, maar is het de angst voor roddel in de gemeenschap, oftewel sociale controle en sociale druk. Veel vrouwen willen deze sociale controle doorbreken. Maar daarbij is ondersteuning en begeleiding noodzakelijk. Deze taak zou een opvoedingssteunpunt op zich kunnen nemen

Te druk om iets naast de zorg voor het gezin te ondernemen heeft enerzijds te maken met tijdsplanning en dagindeling, anderzijds met de wijze waarop een individu zichzelf ziet en definieert. Het vergroten van eigenwaarde en zelfbewustzijn van ouders is eveneens een aandachtspunt voor een opvoedingssteunpunt. Aandacht hiervoor vergroot ook de kansen voor de kinderen.

2.3.9 Vertaalslag naar beleid

Als gevolg van al haar activiteiten ontstaat er binnen een CBOO een uitstekend en actueel beeld van de levende vragen en problemen.

Een van de taken van een CBO moet dan ook zijn om deze vragen en problemen om te zetten in beleidsaanbevelingen voor de deelgemeente Noord en de gemeente Rotterdam.

2.3.10 Stimuleren Jeugdzorg-netwerken

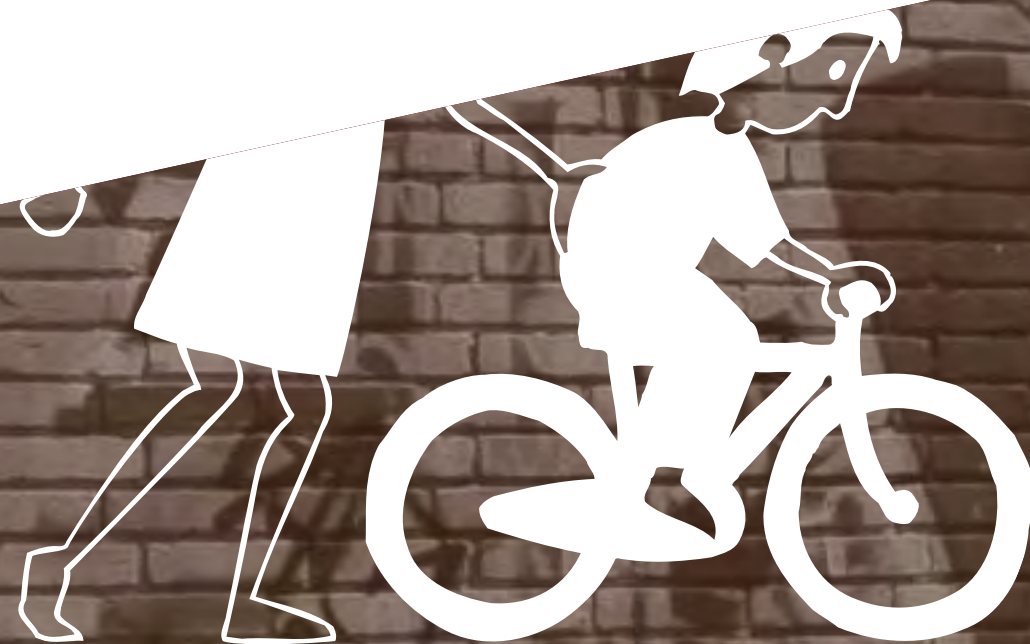
Ondanks de beperkte tijd die mensen in het werkveld hebben voor het uitvoeren van extra activiteiten of het bijwonen van extra overleggen, geven verschillende geïnterviewden aan behoefte te hebben aan twee soorten netwerken.

Ten eerste: buurtnetwerken van mensen die met kinderen werken, waar kinderen met problemen ingebracht kunnen worden, die via het netwerk verwezen en gevolgd worden. In Utrecht zijn dergelijke netwerken actief. Ook in de Rotterdamse Provenierswijk bestaat zo'n netwerk voor 0 - 12 jarigen. In de Utrechtse praktijk blijkt echter dat er vooral jongens in het netwerk besproken worden. De problemen van meisjes zijn vaak onzichtbaarder. Dit zou in Rotterdam voorkomen moeten worden. Daarnaast is belangrijk dat zo'n buurtnetwerk rekening houdt met de schaal waarop zij overlegt. Iedereen, of zoveel mogelijk deelnemers moeten het kind kennen wil het overleg zinvol zijn.

Naast het buurtnetwerk in de Provenierswijk wordt momenteel in de Agniesebuurt onderzocht of daar ook een netwerk kan worden opgezet. In andere wijken bestaat het niet (meer), maar vindt er wel ad hoc contact plaats tussen verschillende instellingen. Toch is de mening van het werkveld dat een regulier overleg de drempel om andere professionals te raadplegen lager zal maken. Bovendien bestaat bij een regulier overleg de mogelijkheid om ook kleinere 'probleemgevallen' onderling te bespreken. Bij ad hoc overleg blijft het vrijwel altijd beperkt tot 'grote gevallen'.

Daarnaast is er behoefte aan een deelgemeentelijk instellingennetwerk waar instellingen op het gebied van opvoedingsondersteuning hun aanbod op elkaar af kunnen stemmen, ontwikkelingen kunnen uitwisselen, gesignaleerde lacunes in het aanbod gezamenlijk kunnen opvullen en deskundigheidsbevorderingprogramma's kunnen opzetten.

Bij de opzet van buurtnetwerken kan gebruik worden gemaakt van het Utrechtse model (zie bijlage 3) en de ervaringen in de Provenierswijk. Daarnaast is het bestaand Lokaal Zorgnetwerk Oude Noorden een informatiebron. Dit zorgnetwerk richt zich echter niet specifiek op kinderen en jeugd.

MAROKKAANSE VADERS EN OPVOEDING

*Speel met uw kind in zijn eerste zeven jaar,
voed hem op tot zijn veertiende
en wees zijn vriend tot zijn eenentwintigste.¹⁰*

3.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de betrokkenheid van islamitische Marokkaanse vaders bij de opvoeding. Tot op heden zijn veel preventieprogramma's voornamelijk gericht op moeders en daar waar de doelgroep bestaat uit 'ouders' blijkt dat met name de moeders bedoeld en bereikt worden. Dit geldt ook, maar in mindere mate voor hoog-opgeleide autochtonen of hoog-opgeleide allochtonen.

Eerst wordt algemeen ingegaan op preventieprogramma's en vaders. Daarna worden twee projecten die zich meer of minder expliciet op vaders gericht hebben nader besproken.

3.2 PREVENTIE-PROGRAMMA'S EN VADERS

In Rotterdam, Gouda en Utrecht is enkele jaren geleden het project Gespreksgroepen Marokkaanse ouders uitgevoerd. Hierbij werden verschillende bijeenkomsten georganiseerd, voor zowel vaders als moeders apart. Uit bijeenkomsten met vaders blijkt onder meer dat zij, in tegenstelling tot moeders, geen behoefte hebben om met Nederlandse vaders te praten over allerlei opvoedingszaken. Wel zijn zij bereid tot samenwerking met scholen en politie, mits dit op voet van gelijkwaardigheid zou gebeuren. Zowel vaders als moeders maken zich met name zorgen over hun oudere kinderen. Het informele netwerk van opvoedingsondersteuning schiet vooral bij grote problemen met oudere kinderen tekort.

Het resultaat van pogingen vaders te bereiken is echter heel wisselend. In Schiedam lukte het bijvoorbeeld niet om vaders te interesseren voor de cursus Opvoeden Zo! Mogelijk hebben mannen meer moeite om met vreemden over 'intieme' zaken te praten. Daarnaast hebben zij meer de neiging om tegenover elkaar een bepaalde status op te houden. Hierbij is het begrip 'schaamte' van belang, alhoewel Marokkaanse mannen volgens hun vrouwen het begrip schaarnte soms in de mond nemen

om zich onder hun verantwoordelijkheid uit te praten. Het werven van deelnemers blijkt dan ook één van de grootste hordes die de projectleiders moeten nemen. De Marokkaanse gemeenschap en met name het oudere deel daarvan, staat bekend als een gesloten en moeilijk te bereiken doelgroep. De combinatie van schriftelijke en mondelinge publiciteit en het gebruik van formele en informele kanalen zijn nodig om de publiciteitscampagne te doen slagen. Voor de bijeenkomsten in Utrecht ging een uitnodiging (vaak tweetalig) de deur uit naar directies van scholen, Marokkaanse zelforganisaties, buurthuizen en gezondheidscentra en de lokale omroep. Imams, actieve ouders en andere betrokkenen werden gevraagd om die uitnodigingen in hun kring te verspreiden. Sommige Marokkaanse ouders die een actieve rol in de gemeenschap spelen, de zogenoemde sleutelfiguren, werden direct aangeschreven. Binnen de projecten Gespreksgroepen Marokkaanse ouders waren vaders uiteindelijk wel heel openhartig over de zorgen die zij hadden over hun kinderen, hun wanhoop en teleurstellingen. Mogelijk is dit een gevolg van het eerste gesprek waarin vooral kwaadheid en frustraties gespuid konden worden. Die kwaadheid en frustraties bleken vaak voort te komen uit het als onoverbrugbaar ervaren verschil tussen de Marokkaanse en de Nederlandse opvoe-

ding. Daarnaast hebben ouders er genoeg van om steeds opgetrommeld te worden als er weer een project voor en over hen bedacht is. Zij willen met nadruk betrokken zijn bij de ontwikkeling van ideeën. Onbegrip heerst ook over projecten die ineens weer ophouden, wat de resultaten ook zijn. 'En als we dan de volgende keer niet komen, zijn we "ongeïnteresseerde" ouders.'

Er zijn verschillende plaatsen mogelijk waar opvoedingsondersteuning kan worden gegeven aan Marokkaanse vaders. De moskee lijkt nog steeds een goede (maar niet de enige) plek voor bijeenkomsten voor vaders. In de moskee kan een zeer grote groep vaders bereikt worden. Bovendien zou opvoedingsondersteuning kunnen aansluiten bij het reguliere activiteitenprogramma van een moskee, wat recht doet aan de traditie dat de moskee altijd een ontmoetingsplaats is geweest waar educatieve, culturele en artistieke activiteiten georganiseerd worden, in aanvulling op de godsdienstige. Verder blijken vaders de voorkeur te geven aan een Marokkaanse beroepskracht van buiten de stad uit angst voor geroddel. In tegenstelling tot wat men zou verwachten, krijgen Marokkaanse beroepskrachten niet automatisch het vertrouwen van hun landgenoten, ze moeten zich eerst waarmaken.

Daarnaast wordt er van Nederlanders soms gedrag geaccepteerd dat men van landgenoten niet zou accepteren of beledigend of ongemakkelijk zou vinden. Zakelijk contact tussen Nederlandse vrouwelijke beroepskrachten en Marokkaanse mannen kan daardoor soms relatief soepeler verlopen. De rondreizende imams vormen ook een interessante mogelijkheid voor samenwerking. Zij houden overal in Nederland spreekbeurten voor groepen ouders. Met name vaders blijken op dit aanbod af te komen.

Onderwerpen die tijdens de gespreksgroepen met Marokkaanse vaders werden besproken, sloten aan bij de onderwerpen die leven binnen de (geloofs)gemeenschap, waarbij men zich speciaal richtte op cultuurverschillen en de bijbehorende dilemma's en spanningen binnen de opvoeding.

De bovenstaande ervaringen zijn alle opgedaan binnen de gespreksgroepen. Een meer systematisch opvoedingsonderzoek onder Marokkaanse vaders zou echter zeer gewenst zijn, aangezien hun zienswijze nog steeds onderbelicht is gebleven.

3.3 TWEE PROJECTEN NADER BEKEKEN

De zoektocht naar opvoedingsondersteuningsprojecten die zich specifiek richt op vaders, levert een schamel resultaat op. Naast de drie gespreksgroepen met Marokkaanse ouders werd alleen nog een project in Enschede gevonden. Hieronder volgt een weergave van de Utrechtse gespreksgroep en het CRIEM-project in Enschede. Ook in Noord draait er een CRIEM-project. Maar dat richt zich niet op vaders.

In gesprek met Marokkaanse ouders, Utrecht

In april 1993 is in Utrecht het project In gesprek met Marokkaanse ouders van start gegaan. Het project had tot doel de verantwoordelijkheid voor een adequate opvoeding van Marokkaanse kinderen weer te leggen waar deze thuis hoort: bij de ouders. Aan de hand van bijeenkomsten voor Marokkaanse vaders werden onderwerpen belicht die tot dan toe nog niet eerder systematisch aan bod waren gekomen.

Tijdens een van de eerste bijeenkomsten kwam naar voren dat sommige Marokkanen het idee hebben dat er voor hen geen plek meer is in de Nederlandse maatschappij en dat zij geen mogelijkheden zien om hun kinderen goed te ondersteunen. Het gevolg daarvan is dat zij zich afkeren van

de, in dit geval Utrechtse, samenleving en soms ook van hun kinderen. Deze problemen zouden gedeeltelijk op te lossen zijn door Nederlanders en Marokkanen meer met elkaar in contact te brengen. En door de ouders beter te informeren over het Nederlandse onderwijssysteem, zodat zij hun kinderen kunnen volgen en ondersteunen.

Bij een project als dit is het vertrouwen van de ouders in project en projectleiders cruciaal voor het welslagen. Pas als er vertrouwen is, kunnen moeilijke en pijnlijke onderwerpen aan de orde worden gesteld. Er is dan ook veel tijd uitgetrokken om dat vertrouwen te winnen. Ook bij de keuze van locatie, sprekers en discussieleiders speelde dit een belangrijke rol. Een al te rooskleurige voorstelling van zaken ondermijnt eveneens op den duur het vertrouwen. De ouders moeten niet het idee krijgen dat de politie of de kindbescherming na de discussie voortaan zal optreden zoals Marokkanen dat graag zouden zien. Dit zou enkel tot teleurstellingen leiden.

CRIEM-project, Enschede

In 1999 gaf minister Van Boxtel, verantwoordelijk voor het Grote Stedenbeleid (GSB) en Integratie, het startsein voor CRIEM, een landelijk project Criminaliteit in Relatie tot Integratie van Etnische

Minderheden. Doelstelling is de positieve verbetering van jongeren uit etnische minderheden, waardoor de criminaliteit onder hen vergelijkbaar wordt met die van jongeren van Nederlandse origine.

Daarnaast zijn er uitgewerkte plannen die aansluiten bij bestaande projecten over jongeren uit etnische minderheden voor:

- de voorschoolse periode;
- de voorkoming van schooluitval;
- de preventie van criminaliteit.

In het Algemeen Dagblad van dinsdag 20 februari 2001, viel de titel Goede gesprekken en een tik om de oren op. Het artikel behandelt het CRIEM-project in Enschede. Volgens dit artikel is in Enschede het netwerk van wetshandhavers en hulpverleners redelijk op peil en heeft de misdaad onder vooral Marokkaanse jongeren zich gestabiliseerd. Enkele citaten uit het artikel:

‘Vanaf de kansel in de islamitische moskee aan de Atjehstraat probeert H. Celik zijn jeugdige geloofsgenoten wekelijks te behoeden voor misstappen in de maatschappij. De imam laat zich in zijn onderwerpkeuze graag souffleren door Ayan Aktas, die de taal van de jongeren en van de straat spreekt. Maar het ontzag voor de moslimvoorganger en zijn rechterhand mag

nog zo groot zijn, professionele hulp vanuit de Nederlandse samenleving is onontbeerlijk. ‘Door de grote cultuurverschillen kunnen we het niet alleen’, aldus Celik.’

‘Na signalen uit de maatschappij besloot Enschede zich te richten op de kiem van eventuele excessen. ‘Zo hebben we een opvoedingscursus in het leven geroepen voor allochtone vaders,’ zegt Alink, ‘Met als centrale vragen: hoe ga je om met kleine kinderen en met pubers?’.

In Enschede bestaat de CRIEM-Pilot uit verschillende onderdelen. Preventie en Hulpverlening Marokkaanse jongeren is daar één van. Het doel van dit onderdeel is het voorkomen en het terugdringen van de uitval van Marokkaanse jongeren binnen het onderwijs, werk en andere maatschappelijke velden.

Deze doelstelling probeert men onder andere te bereiken door middel van onderling afgestemde hulpverlenings- en preventieve activiteiten. Daarnaast wordt er ook veel ondernomen om de vele activiteiten die zich richten op preventie en hulpverlening voor Marokkaanse jongeren en hun ouders uit te breiden.

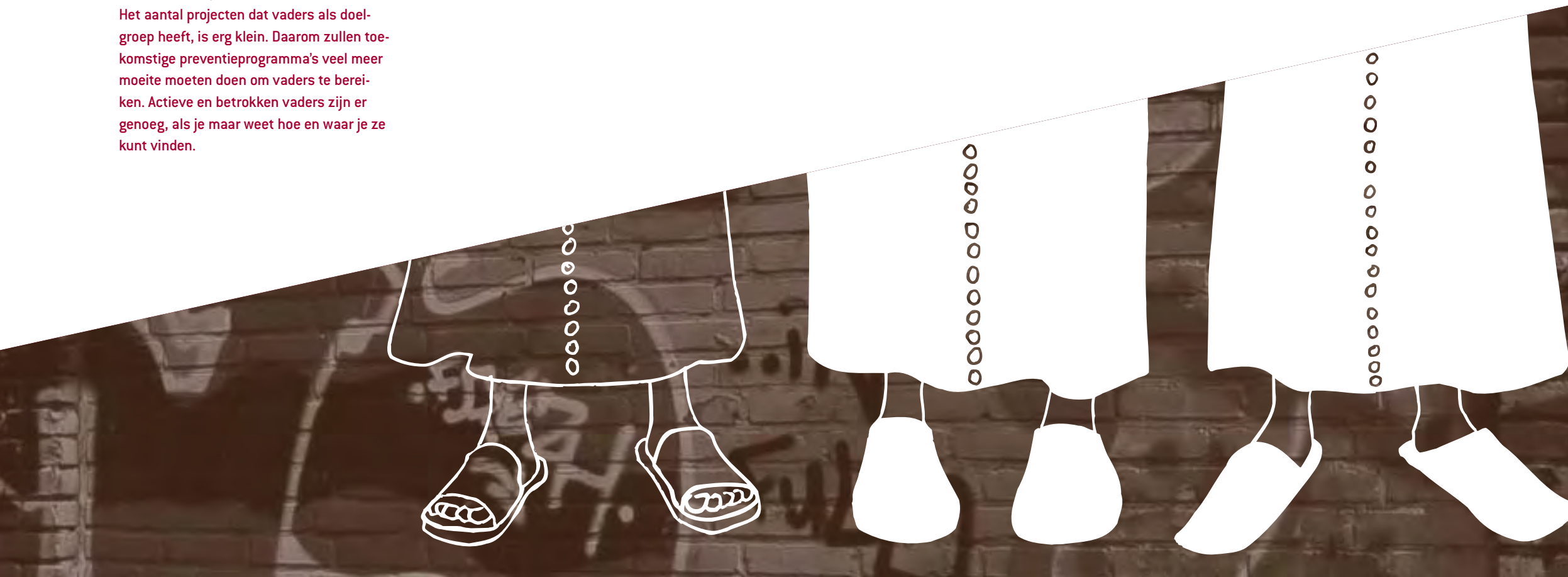
De producten die dit project, specifiek voor ouders, zou moeten opleveren zijn de volgende:

- een pakket voorlichting voor Arabisch sprekende ouders van leerlingen in de groepen 7 en 8;
- een cursus Gezinsproblematiek.

Verder zijn er opvoedingscursussen uitgevoerd. De Marokkaanse gemeenschap zal zelf mannen en vrouwen gaan werven. Aan vrouwen wordt algemene voorlichting gegeven, daaruit kan een groep opvoedingsondersteuning worden gevormd.

3.4 TOT SLOOT

Het aantal projecten dat vaders als doelgroep heeft, is erg klein. Daarom zullen toekomstige preventieprogramma's veel meer moeite moeten doen om vaders te bereiken. Actieve en betrokken vaders zijn er genoeg, als je maar weet hoe en waar je ze kunt vinden.

BIJLAGE 1 VRAGENLIJST

De twee hoofdvragen van dit onderzoek zijn geoperationaliseerd in verschillende deelvragen.

Onderzoeksvraag 1

Behoeft het projectplan Opvoedingsondersteuning wijziging dan wel aanvulling of specificatie?

Welke activiteiten zijn door u of uw instelling reeds ontplooid op het gebied van opvoedingsondersteuning?

Is er behoefte aan laagdrempelige pedagogische spreekuren voor ouders naast de al bestaande voorzieningen?

- Zo nee, waarom niet. Is er behoefte aan iets anders?
- Zo ja, wat zijn mogelijke locaties? Zou er behoefte zijn aan een andere voorziening?
Wat maakt een pedagogisch spreekuur 'laagdrempelig'?

Is er behoefte aan thematische ouderavonden naast de al bestaande?

- Zo nee, waarom niet? Vindt u dat er lacunes zijn in de wijze waarop ouders worden geïnformeerd over opvoedingsthema's?
- Zo ja, wat ontbreekt er op dit moment (onderwerpen, aanpak, bereik)? Zijn er andere manieren om ouders te informeren?

Zijn er opvoedingskwesties die in gezinnen spelen, waarover niet gepraat kan worden binnen de eigen (groot-)familie? Onderschrijft u dat er sprake is van isolement in opvoedingszaken?

- Zo ja, bij welke groep is dit het geval?

Aan welke voorwaarden moeten thematische ouderavonden voldoen, willen zij een geschikt middel zijn om een eventueel bestaand isolement van ouders te doorbreken?

- Zijn er andere initiatieven mogelijk die dit doel dienen?

Is het wenselijk dat er een Centraal Bureau Ouderparticipatie en Opvoedingsondersteuning komt?

- Zo nee, waarom niet en zijn er andere vormen om ouders en het werkveld te informeren?

- Zo ja, aan wat voor soort materiaal is er behoefte bij ouders?
- Kunt u een alternatief aangeven voor een Centraal Bureau?

De huidige opvoedingsondersteuningsprogramma's richten zich vrijwel uitsluitend op moeders. Op welke wijze zouden vaders kunnen worden bereikt?

Zou u of uw organisatie een bijdrage kunnen leveren aan (het opzetten van) hetzij pedagogische spreekuren, hetzij thematische ouderavonden of een Centraal Bureau?

- Zo ja, waaruit zou die bijdrage kunnen bestaan (materialen, menskracht, know-how, ruimte)?

Onderzoeksvraag 2

Waar hebben instellingen / personen die met kinderen werken behoefte aan als het gaat om doorverwijzing van kinderen met problematisch gedrag?

Bij welke problemen van kinderen verwijst u door?

Zijn er problemen waarvoor geen doorverwijsmogelijkheden bestaan, oftewel zijn er lacunes in het aanbod?

Naar welke instanties verwijst u?

Zou u een beter overzicht willen hebben van de doorverwijsmogelijkheden?

- Zo ja, waaraan moet een dergelijke sociale kaart voldoen wil u er goed mee kunnen werken?
- Zouden er (meer) uitwisselingen georganiseerd moeten worden tussen eerstelijns- en tweedelijnsorganisaties, zodat u beter weet wat de organisaties doen en weten?

Heeft u behoefte aan deskundigheidsbevordering over onderwerpen?

- Zo ja, waarover en wie zou dat aan kunnen bieden?

BIJLAGE 2 LIJST VAN GEÏNTERVIEWDEN

De volgende mensen en instellingen zijn voor dit onderzoek geïnterviewd:

dhr. M. Azij	DOON: Directeuren basis scholenoverleg Oude Noorden LAP: basisscholenoverleg Liskwartier, Agniesebuurt, Provenierswijk Marokkaanse Culturele Vereniging Rotterdam	Coördinator
mw. P. van Bronckhorst	SKWON	Buitenschoolse Opvang
dhr. M. Bibi	Stichting Samenwerkende Arabische Jongeren	Bestuur
mw. M. van Delft	SCALP	Opsteller Projectplan opvoedingsondersteuning
mw. M. ElMouaden	Stichting Marokkaans Arabisch Cultureel Centrum voor Vrouwen (SMACCVV)	Coördinator
mw. E. Erkens	MKD Dikkertje Dap	Pedagoge
mw. F. Faiq	GGD	Gezondheidsvoorlichter doelgroepen
dhr. G. Geldof	Bureau Jeugdzorg	Vrijwillig ambulante jeugdhulpverlening
mw. M. van der Heijden	Kinderdagverblijf Jip en Janneke	Coördinator
mw. C. van den Hoven	Thuiszorg Rotterdam	Consultatiebureaus
mw. E. de Jonge	Kinderdagverblijf De Vrijvoeters / KORN	Coördinator en stafmedewerker
dhr. W. Hulsbergen civiele zaken	Raad voor de Kinderbescherming	Teamleider afdeling onderzoek
mw. C. van 't Klooster	SCALP	Assistent ouderbetrokkenheid
mw. M. Koopman	Criem-project	Teamleider
mw. N. de Leede	SCALP	Opsteller Projectplan opvoedingsondersteuning
mw. C. Lesuis	KORN	Peuterspeelzalen
mw. S. Luyt	Jeugdgezondheidscentrum Eudokiaplein	Schoolarts
dhr. G. van Maanen	Juliana van Stolbergschool	directeur

mw. L van der Meer mw. M. Meijers	Raad voor de Kinderbescherming SKWON	Coördinator preventie Buitenschoolse Opvang, KOA en Kinderwerk
dhr. G.W. van Omme	Jeugdgezondheidscentrum Eudokiaplein	Schoolarts
mw. A. Postma	GGD	Beleidsmedewerker Tweede Thuis
mw. S. Postma	MKD Dikkertje Dap	Stagiaire
mw. L. Reijers	SCALP	Stagiaire project Opvoedingsondersteuning
mw. D. Ros	SKWON	Kinder- en jeugdwerk buurtthuis De Boeg
mw. S. Sahin	SKWON	Coördinator Tweede Thuis Algemeen coördinator stichting Kinderparadijs
mw. M. Stevens	SKWON	Sociaal cultureel werker
mw. R. Sulti	SKWON	Kinderwerk
mw. I. van Sprang	Stichting Maatschappelijk Werk Noord	Schoolmaatschappelijk werk
mw. A. de Vries	SKWON	Peuterspeelzalen
mw. E. van der Weg	Jeugdgezondheidscentrum Eudokiaplein	Beleidsmedewerker voor deelgemeenten Noord en Delfshaven
mw. J. van Welzen	Jeugdgezondheidscentrum Eudokiaplein	Sociaal verpleegkundige
mw. E. Yuce	Turks Cultureel Centrum voor Vrouwen {TCCV}	Coördinator
mw. W. Zandgrond	Stichting Maatschappelijk Werk Noord	Schoolmaatschappelijk werker

Sommige geïnterviewden hebben de gespreksverslagen bij de correctie ook aan collega's binnen de instelling voorgelegd.

BIJLAGE 3

ACTIVITEITEN BUURTNETWERK 0-12 JAAR UTRECHT

Voor wie?

Alle gezinnen met kinderen onder de twaalf waar problemen zijn of dreigen.

Werkwijze

- Door een deelnemer aan het buurtnetwerk wordt gesignaleerd dat er problemen zijn in een gezin dat uitwerking heeft op een kind;
- Toestemming wordt gevraagd aan het gezin om de situatie te bespreken;
- Indien geen toestemming wordt verkregen, wordt het gezin, c.q. het kind in algemene zin en anoniem besproken. Alleen indien de problemen als zeer ernstig worden ingeschat kan besloten worden toch de situatie te bespreken;
- Nagegaan wordt welke hulp het gezin, dan wel het kind nodig heeft;
- Het gezin, dan wel het kind wordt verwezen naar de geëigende instelling(en).

Frequentie en duur

Het buurtnetwerk komt één keer in de maand bij elkaar. Gemiddeld komt een gezin/kind vier keer ter sprake.

Disciplines

Aan het jeugdzorgnetwerk nemen deel:

- Basisscholen;
- Kinderopvang;
- Kinderwerk van de buurthuizen en de speeltuinen;
- Algemeen (school-)Maatschappelijk Werk;
- Wijkverpleging;
- Schoolarts;
- Wijkagent;
- Soms: Bureau Jeugdzorg.

Doorverwijzing geschiedt naar verschillende instanties.

Voortgangsbewaking

Afspraken worden vastgelegd in een verslag, waarop in de volgende bijeenkomst van het netwerk wordt teruggekomen.

Contra-indicaties

- het gezin weigert hulp.

Kosten

Voor het gezin is de inbreng in het buurtnetwerk 0 - 12 gratis.

Het buurtnetwerk wordt gefinancierd door de vier Utrechtse welzijnsorganisaties uit het reguliere budget. De gemeente Utrecht financiert de welzijnsorganisaties.

LITERATUUR

Algemeen Dagblad, 20 februari 2001, 'Goede gesprekken en een tik om de oren.'

Berkenbosch, J., M. van Erp, *Opvoeders helpen opvoeden, deel II. Verslag van de nulmeting in zeven experimenten*. Amsterdam, Kohnstamm Instituut, Amsterdam, 1994.

Bouhalhoul, R. en J. van der Zwaard, *Een kwestie van vertrouwen - gespreksgroepen met Marokkaanse ouders*. Rotterdam, SBW Rijnmond, 1998.

CRIEM-project: www.enschede.nl/criem.

Graaff, F. de en A. van Keulen (red.), *Intercultureel opvoeden*. Utrecht, Uitgeverij SWP, 1993.

Gerris, J.R.M. (red.), *Opvoedings- en gezinsondersteuning*. Amsterdam, Swets & Zeitlinger 1992.

GGD, Kenniscentrum Sociaal investeren, *Verslag conferentie opvoedingsondersteuning*. Rotterdam, 2000.

GGD/Steunpunt Kinderopvang, *Werkmodel Kinderopvang-plus*. Rotterdam, 2000.

Hermanns, J., P. Leseman, M. van Erp, J. Berkenbosch, *Opvoeders helpen opvoeden, deel I. Vergelijking van de beginsituatie van zeven experimenten opvoedingsondersteuning*. Amsterdam, Kohnstamm instituut, 1994.

Janssens, J.M.A.M. *Opvoedingshulp: doel, methoden en effecten. Inaugurale rede*. Nijmegen, Katholieke Universiteit Nijmegen, 1998.

Leseman, P.P.M., Ş. Sahin, 'Tweetalige ontwikkeling van Turkse peuters'. In: *Pedagogische studiën*, pag. 259 - 274, nummer 4, 1996.

Maris, B. van, *In gesprek met Marokkaanse ouders. Van slachtoffers tot actieve burgers*. Utrecht, MIU, 1995.

Meijers, R.J.M., H.J. van Houten en F.D. von Meijenfeldt, *Ingepast of aangepast? Loopbaanstrategieën in etnisch perspectief: een vergelijkende studie naar jongeren en hun ouders*. Amsterdam, Delphi-consult, 1993.

NIGZ, *Alcoholvoorlichting voor Turken en Marokkanen*. Woerden, 1999.

Pels, T., 'Opvoeding in Marokkaanse gezinnen.' In T. Pels (red.), *Opvoeding in Chinese, Marokkaanse en Surinaams-Creoolse gezinnen*, pp. 80-131. Rotterdam, Instituut voor Sociologisch-Economisch Onderzoek, 1994.

Pels, T., *Opvoeding in Marokkaanse gezinnen in Nederland. De creatie van een nieuw bestaan*. Assen, Van Gorcum, 1998.

Shadid, W.A.R. en P.S. van Koningsveld, *Moslims in Nederland. Minderheden en religie in een multiculturele samenleving*. Houten/Diegem, Bohn Stafleu Van Loghum, 1997.

Vandenbroeck, M., *De blik van de Yeti. Over het opvoeden van jonge kinderen tot zelfbewustzijn en verbondenheid*. Utrecht, Uitgeverij SWP, 1999.

Vink-Roosch, H., *Waarmee kan ik u van dienst zijn? Klantenbehoeftenonderzoek OKZ, deel 1 en 2*. Rotterdam, Thuiszorg Rotterdam, 2001.

Wit, M. de en S. de Bruijne, *De hand boven het kind - vooronderzoek naar opvoedingsondersteunende preventieprojecten voor allochtone ouders op het terrein van verslaving*. Utrecht, Forum, 2000.

Zwaard, J. van der en M. Pannebakker, *Drempels en kansen. Pedagogische advisering aan Marokkaanse ouders*. Utrecht, NIZW, 1997.

Zwiep, C.S., *De steunpunten voor opvoeding: van beleid naar praktijk. Een onderzoek vanuit het perspectief van de overheid, de professional en de cliënt*. Academisch proefschrift. Amsterdam, Universiteit van Amsterdam Amsterdam, 1998.

Colofon

Dit onderzoek is verricht in opdracht van het Coördinerend Samenwerkingsverband Tweede Thuis (CS2T).
De partners KORN, SCALP en SKWON werken hierin samen ten behoeve van het bredeschool- en tweedethuisbeleid in deelgemeente Noord.

Het onderzoek is uitgevoerd door:

Mieke de Wit, onderzoek en advies voor de non-profit sector
Graaf Florisstraat 50
3021 CJ Rotterdam
T 010 - 477.7361
F 010 - 476.4115
mewit@xs4all.nl

© Mieke de Wit, 2001.

ontwerp en illustraties

Sybren Vlasblom (A10+ grafische vormgeving & illustratie, Rotterdam)

